Veebruar 1945 24. märts, Washington Krimmis (Jaltas) president Roosevelti, peaminister Churchilli ja generalissimus Stalini vahel saavutatud kokkuleppe tekst, mille välisministeerium täna avaldas.

KRIMMI KONVERENTSI PROTOKOLL

4.–11. veebruarini toimunud Krimmi konverentsil jõudsid Ameerika Ühendriikide, Ühendkuningriigi ja Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu valitsusjuhid alltoodud järeldusteni.

I. MAAILMAKORRALDUS

Otsused

1. Maailmakorralduse teemaline Ühendatud Rahvaste Organisatsiooni konverents tuleks kokku kutsuda kolmapäeval, 25. aprillil 1945 ning see kogunemine peaks toimuma Ameerika Ühendriikides.

2. Konverentsile tuleks kutsuda järgmised riigid:

a) ÜRO liikmesriigid 8. veebruari 1945. aasta seisuga,

b) liitlasriigid, kes on 1. märtsiks 1945 kuulutanud sõja ühise vaenlase vastu (mõistega „liitlasriigid" tähistatakse kaheksat liitlasriiki ja Türgit.) Maailmakorraldust käsitleval konverentsil toetavad Ühendkuningriigi ja Ameerika Ühendriikide saadikud ettepanekut võtta algsesse liikmeskonda vastu kaks nõukogude sotsialistlikku vabariiki – Ukraina ja Valgevene.

3. Ameerika Ühendriigid peavad Hiina valitsuse ja Prantsusmaa ajutise valitsusega kolme riigi nimel nõu käesoleval konverentsil vastu võetud maailmakorraldust käsitlevate otsuste üle.

4. Ühendatud Rahvaste Organisatsiooni konverentsil osalevatele riikidele saadetava kutse tekst peaks olema järgmine:

„Ameerika Ühendriikide valitsus palub enda ning Ühendkuningriigi, Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu, Hiina Vabariigi ja Prantsusmaa ajutise valitsuse nimel saata..... valitsusel oma esindajad konverentsile, mis toimub 25. aprillil 1945. aastal või peagi pärast seda San Franciscos Ameerika Ühendriikides, et koostada rahvusvahelise rahu ja julgeoleku hoidmise

eesmärgil üldise maailmakorralduse harta.

Ülalnimetatud riikide valitsuste arvates võiks konverentsil kaaluda võimalust harta põhialusena eelmise aasta oktoobris Dumbarton Oaks'i konverentsil tehtud üldise maailmakorralduse loomise ettepanekuid, mille VI peatüki jaotist C on nüüdseks täiendatud järgmiste sätetega:

C. Hääletamine

1. Igal Julgeolekunõukogu liikmel on üks hääl.

2. Julgeolekunõukogu protseduuriliste küsimustega seotud otsused tuleb vastu võtta seitsme poolthäälega.

3. Julgeolekunõukogu otsused tuleks kõigis küsimustes vastu võtta seitsme poolthäälega, sealjuures peavad alalised liikmed olema ühel meelel, eeldusel, et VIII peatüki jaotise A ja VIII peatüki jaotise C paragrahvi 1 teise lause alusel vastuvõetavate otsuste puhul loobub vaidlev pool hääletamisest.

Kokkuleppe kohta antakse lisateavet hiljem.

Kui ..... valitsus soovib enne konverentsi esitada ettepanekute kohta arvamusi või märkusi, toimetab Ameerika Ühendriikide valitsus need hea meelega teiste osalevate riikide valitsustele.”

Territoriaalne hooldusõigus

Lepiti kokku, et Julgeolekunõukogus alalistele kohtadele asuvad viis riiki peavad üksteisega territoriaalse hooldusõiguse küsimuses nõu enne ÜRO konverentsi.

Selle soovitusega nõustutakse juhul, kui territoriaalne hooldusõigus kehtib ainult:

a) Rahvasteliidu praeguste mandaatide suhtes;
b) käimasoleva sõja tõttu vaenlaselt ära võetud territooriumide suhtes;
c) võimalike vabatahtlikult hooldusõiguse alla antavate muude territooriumide suhtes;
d) eelseisval ÜRO konverentsil ega eelnõupidamistel ei räägita ühestki konkreetsest territooriumist ning see, millised ülalnimetatud punktide territooriumid hooldusõiguse alla lähevad, määratakse edasiste kokkulepetega.
[Esimese jaotise algus avaldatud 13. veebruaril 1945.]

II. VABASTATUD EUROOPA DEKLARATSIOON

Heaks kiideti alljärgnev deklaratsioon.

Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu peasekretär, Ühendkuningriigi peaminister ja Ameerika Ühendriikide president on pidanud oma riigi ja teiste vabastatud Euroopa riikide ühiste huvide nimel üksteisega nõu. Nad teevad üheskoos avalikult teatavaks oma otsuse leppida vabastatud Euroopa ajutisel ebastabiilsusperioodil vastastikku kokku oma valitsuste ühises poliitikas natsliku Saksamaa ülemvõimu alt vabastatud riikide ja endiste teljeriikide Euroopa satelliitriikide toetamisel, et lahendada demokraatlike vahenditega nendes riikides esile kerkinud pakilised poliitilised ja majanduslikud probleemid.

Korra jaluleseadmine Euroopas ja riikide majanduse taastamine peab toimuma meetoditega, mis võimaldavad vabastatud riikidel hävitada natsismi ja fašismi viimased jäljed ja luua enda valikul demokraatlik ühiskonnakord. Sama ideed kätkeb endas Atlandi harta – kõigil rahvastel on õigus valida endale meelepärane riigikord ning suveräänsed õigused ja omavalitsus tuleb ennistada riikides, kus need on anastajate poolt jõuga ära võetud.

Et edendada vabastatud rahvaste õiguste tagamiseks vajalikke tingimusi, aitavad nimetatud kolme riigi valitsused üheskoos kõigis Euroopa vabastatud riikides või endistes teljeriikides, kus see on nende hinnangul vajalik:

a) luua riikides rahu saavutamise eeldused;
b) rakendada hädasolevate rahvaste vabastamiseks erakorralisi abimeetmeid;
c) luua ajutised valitsusasutused, kes esindaksid üldjoontes kõiki riigi demokraatlikke rühmi ja kes kohustuksid võimalikult ruttu korraldama vabad valimised, et kehtestada riigivõim rahva tahte alusel;
d) vajaduse korral hõlbustada selliste valimiste korraldamist.

Kolme riigi valitsused peavad nõu Ühendatud Rahvaste Organisatsiooni ja ajutiste ametivõimude või teiste Euroopa riikide valitsustega, kui kaalumisel on otseselt nende huvides olevad küsimused.

Kui mõnes Euroopa vabastatud riigis või endise teljeriigi satelliitriigis on kolme riigi valitsuste arvates sellised tingimused, mis nõuavad käesolevas deklaratsioonis kehtestatud ühiste kohustuste täitmiseks teatud meetmete võtmist, peavad nimetatud riigid nende meetmete osas viivitamatult nõu.

Käesoleva deklaratsiooniga kinnitame oma usku Atlandi harta põhimõtetesse, oma lubadust järgida Ühendatud Rahvaste Organisatsiooni deklaratsiooni ja oma otsust ehitada koostöös teiste rahu armastavate riikidega seaduslikult üles maailmakord, mis on pühendunud rahule, julgeolekule, vabadusele ja inimkonna üldisele heaolule.

Käesoleva deklaratsiooniga väljendavad kolm riiki lootust, et Prantsuse Vabariigi ajutine valitsus liitub nendega talle ettepandud korras.

[Esimese jaotise lõpp avaldatud 13. veebruaril 1945.]

III. SAKSAMAA JAGAMINE

Lepiti kokku, et Saksamaa alistumistingimuste artikli 12 punkti a tuleks muuta järgmiselt:

„Ühendkuningriigile, Ameerika Ühendriikidele ja Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidule kuuluvad kõik Saksamaaga seonduvad õigused. Nende õiguste teostamisel võtavad nimetatud riigid vajalikke meetmeid, mille hulka võib kuuluda ka kogu Saksamaa jagamine tulevase rahu ja julgeoleku tagamiseks.” Saksamaa jagamise korda puudutav uuring on saadetud komisjonile, mille liikmeteks on Anthony Eden, John Winant ja Fjodor T. Gusev. Komisjon kaalub vajadust kaasata Prantsusmaa esindaja.

IV. PRANTSUSMAA OKUPATSIOONITSOON JA LIITLASTE KONTROLLNÕUKOGU

Lepiti kokku, et Prantsusmaale antakse Prantsuse vägede okupeeritav tsoon Saksamaal. See tsoon moodustub Ühendkuningriigi ja Ameerika Ühendriikide valduses olevatest tsoonidest ja selle ulatuse otsustavad nimetatud riigid Prantsusmaa ajutise valitsusega peetavate nõupidamiste käigus.

Samuti lepiti kokku, et Prantsusmaa ajutisele valitsusele tuleks esitada kutse liituda Saksamaa küsimuses moodustatud liitlaste kontrollnõukoguga.

V. KAHJUTASU

Heaks kiideti alljärgnev protokoll.

Krimmi konverentsil toimunud kolme riigi valitsusjuhtide läbirääkimiste protokoll Saksamaa poolt loonusena makstava sõjahüvitise küsimuses

1. Saksamaa peab hüvitama loonusena kõik sõja käigus liitlasriikidele tekitatud kahjud. Sõjahüvitist saavad esmajärjekorras need riigid, kes kannatasid kõige suurema sõjakoorma all, kandsid suurimat kahju ja tagasid võidu vaenlase üle.

2. Sõjahüvitis nõutakse Saksamaalt välja loonusena kolmel alljärgneval kujul:

a) nii Saksamaa enda territooriumil kui ka väljaspool seda asuvate Saksamaa riigivarade (seadmed, tööpingid, laevad, veeremid, Saksamaa investeeringud välismaal, Saksamaa tööstus-, transpordi ja muude ettevõtete aktsiad jne) konfiskeerimine kahe aasta jooksul pärast Saksamaa alistumist või organiseeritud vastupanu lõppemist; konfiskeerimine toimub peamiselt Saksamaa sõjalise potentsiaali hävitamise eesmärgil;

b) praegu tootmises olevate kaupade iga-aastased tarned kindlaksmääratava aja jooksul;
c) Saksamaa tööjõu kasutamine.

3. Et töötada ülalnimetatud põhimõtete alusel välja üksikasjalik plaan Saksamaalt sõjahüvitise väljanõudmiseks, luuakse Moskvas liitlasvägede sõjahüvitiskomisjon. Sellesse hakkab kuuluma kolm esindajat, kellest üks on Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidust, üks Ühendkuningriigist ja üks Ameerika Ühendriikidest. 4. Seoses sõjahüvitise kogusumma kindlaksmääramise ja selle jaotamisega Saksamaa kallaletungi tõttu kannatanud riikide vahel leppisid Nõukogude Liidu ja Ameerika Ühendriikide delegatsioonid kokku alljärgnevas:

„Moskva sõjahüvitiskomisjon peaks oma esialgses uuringus võtma arutelu aluseks Nõukogude Liidu valitsuse ettepaneku, et sõjahüvitise kogusumma on lõike 2 punktide a ja b kohaselt 22 miljardit dollarit ja et 50% sellest peaks minema Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidule.”

Ühendkuningriigi delegatsioon oli seisukohal, et enne sõjahüvitisega seotud teema läbivaatamist Moskva sõjahüvitiskomisjoni poolt ei nimetata mingeid summasid.

Ülalnimetatud Nõukogude Liidu ja Ameerika Ühendriikide ettepanek on edastatud kaalumiseks Moskva sõjahüvitiskomisjonile.

VI. SUURIMAD SÕJAKURJATEGIJAD

Konverentsil lepiti kokku, et suurimate sõjakurjategijate küsimusega tegelevad kolm välisministrit, kes koostavad selle kohta pärast konverentsi lõppu mõistliku aja jooksul aruande.

[Teise jaotise algus avaldatud 13. veebruaril 1945.]

VII. POOLA

Konverentsil lepiti kokku alljärgnevas deklaratsioonis Poola kohta.

„Poolas on tekkinud täiesti uus olukord, mille põhjuseks on riigi täielik vabastamine Punaarmee poolt. Sellest tulenevalt tuleb moodustada Poola ajutine valitsus, mis oleks mitmekesisem kui enne hiljutist Poola lääneosa vabastamist. Praegu Poolas tegutsev ajutine valitsus tuleks seega ümber kujundada palju laiemal demokraatlikul alusel, mis hõlmaks nii Poola enda kui ka pagulaspoolakate demokraatlikke juhte. Uut valitsust võiks nimetada Poola Rahvusliku Ühtsuse ajutiseks valitsuseks.

„Komisjoni esindavad M. Molotov, hr Harriman ja Sir A. Clark Kerr on volitatud kõigepealt pidama Moskvas praeguse ajutise valitsuse liikmetega ja teiste Poola demokraatlike liidritega Poolas ja välismaal nõu, kuidas kujundada praegune valitsus eelkirjeldatud viisil ümber. Poola Rahvusliku Ühtsuse ajutine valitsus kohustub korraldama võimalikult kiiresti vabad ja takistusteta valimised, mille aluseks on üldine valimisõigus ja salajane hääletamine. Valimistel on õigus osaleda ja kandidaate esitada kõigil demokraatlikel ja natsismivastastel parteidel.

Kui Poola Rahvusliku Ühtsuse ajutine valitsus on eelkirjeldatud viisil nõuetekohaselt moodustatud, sõlmivad NSVLi valitsus (kellel on diplomaatilised suhted praeguse Poola ajutise valitsusega), Ühendkuningriigi valitsus ja Ameerika Ühendriikide valitsus diplomaatilised suhted uue Poola Rahvusliku Ühtsuse ajutise valitsusega ja lähetavad sellesse riiki oma suursaadikud, kelle aruannete põhjal on neil võimalik olla kursis olukorraga Poolas.

Kolme riigi valitsusjuhtide arvates peaks Poola idapiir järgima Curzoni liini, kaldudes sellest mõnes piirkonnas 5–8 kilomeetri võrra Poola kasuks kõrvale. Valitsusjuhid tunnistavad, et Poola territoorium peab põhjas ja läänes territoriaalselt märkimisväärselt suurenema. Riigipead on seisukohal, et mõistliku aja pärast tuleks küsida uue Poola Rahvusliku Ühtsuse ajutise valitsuse arvamust territooriumi laienemise ulatuse kohta ja Poola läänepiiri lõplik piiristamine peaks seejärel jääma ootama rahukonverentsi otsuseid.”

VIII. JUGOSLAAVIA

Lepiti kokku, et marssal Titol ja dr Ivan Subasiãil soovitatakse:

a) jõustada viivitamatult Tito-Subasiãi kokkulepe ja moodustada selle alusel uus valitsus;

b) kohe pärast uue valitsuse moodustamist teatada ametlikult:
I) et Rahvusliku Vabastamise Antifašistlik Veetše kuulub laiendamisele, hõlmates Jugoslaavia viimase skupštšina liikmeid, kes ei ole ennast vaenlasega koostööd tehes kompromiteerinud, ja selle tulemusena moodustakse organ, mida tuntakse ajutise parlamendi nime all, ja
II) et Rahvusliku Vabastamise Antifašistlik Veetše vastu võetud õigusaktid peab seejärel ratifitseerima asutav kogu; see teatis tuleb avaldada konverentsi kommünikees.

IX. ITAALIA–JUGOSLAAVIA JA ITAALIA–AUSTRIA PIIR

Ühendkuningriigi delegatsioon esitas selle teema kohta märkusi ning Ameerika Ühendriikide ja Nõukogude Liidu delegatsioonid andsid nõusoleku neid kaaluda ja hiljem oma seisukohad esitada.

X. JUGOSLAAVIA JA BULGAARIA SUHTED

Välisministrid vahetasid mõtteid Jugoslaavia ja Bulgaaria vahelise liidulepingu vajalikkuse teemal. Kõne all oli küsimus, kas ikka veel relvarahu pidaval riigil võib lubada astuda lepingulisse suhtesse mõne teise riigiga. Hr Eden tegi ettepaneku teatada Bulgaaria ja Jugoslaavia valitsustele, et sellele suhtele ei saa heakskiitu anda. Hr Stettinius tegi ettepaneku, et Ühendkuningriigi ja Ameerika suursaadikud võiksid arutada seda küsimust Moskvas täiendavalt hr Molotoviga. Hr Molotov nõustus hr Stettiniuse ettepanekuga.

XI. KAGU-EUROOPA

Ühendkuningriigi delegatsioon esitas oma kolleegidele kaalumiseks märkused järgmiste teemade kohta:

a) kontrollikomisjon Bulgaarias;
b) Kreeka nõuded Bulgaaria vastu, eelkõige seoses sõjahüvitisega;
c) naftaseadmed Rumeenias.

XII. IRAAN

Hr Eden, hr Stettinius ja hr Molotov vahetasid mõtteid Iraani olukorra kohta. Lepiti kokku, et selle küsimusega tuleks tegeleda diplomaatilisi kanaleid pidi.

[Kolmanda jaotise algus avaldatud 13. veebruaril 1945.]

XIII. KOLME VÄLISMINISTRI KOHTUMISED

Konverentsil lepiti kokku, et välisministrite vaheliseks nõupidamiseks tuleks sisse seada alaline organ; välisministrid peaksid kohtuma nii sageli kui vaja, ilmselt kord kolme või nelja kuu jooksul.

Need kohtumised toimuvad kordamööda riikide pealinnades ja esimene neist leiab aset Londonis.

[Kolmanda jaotise lõpp avaldatud 13. veebruaril 1945.]

XIV. MONTREAUX' KONVENTSIOON JA VÄINAD

Lepiti kokku, et järgmisel kohtumisel Londonis kaaluvad kolm välisministrit Nõukogude Liidu valitsuse kavandatavaid ettepanekuid Montreaux' konventsiooni kohta ja esitavad selle kohta aruande oma riigi valitsusele. Türgi valitsust tuleks vastavasisulistest otsustest sobival ajal teavitada.

Kolm välisministrit kiitsid heaks alltoodud protokolli ja allkirjastasid selle Krimmi konverentsil 11. veebruaril 1945. aastal.

E. R. Stettinius juunior
M. Molotov
Anthony Eden

JAAPANIT PUUDUTAV KOKKULEPE

Kolme suurriigi – Nõukogude Liidu, Ameerika Ühendriikide ja Ühendkuningriigi – juhid on kokku leppinud, et kahe või kolme kuu jooksul pärast Saksamaa kapituleerumist ja sõja lõppemist Euroopas alustab Nõukogude Liit koos liitlastega sõda Jaapani vastu tingimusel, et:

1. Välis-Mongoolia (Mongoolia Rahvavabariigi) status quo jääb püsima;
2. taastatakse Venemaa varasemad õigused, mida rikuti Jaapani 1904. aasta reetliku rünnakuga, nimelt:
a) Sahhalini lõunaosa, samuti sellega külgnevad saared tagastatakse Nõukogude Liidule,
b) Daireni kaubasadam muudetakse rahvusvaheliseks, Nõukogude Liidu erihuvid selles sadamas võetakse kaitse alla ja taastatakse NSVLi õigus rentida Port Arturit merebaasina,
c) Dairenile ligipääsu tagavaid Kaug-Ida ja Lõuna-Mandžuuria raudteid hakkab haldama

Nõukogude Liidu ja Hiina ühisettevõte, sealjuures võetakse Nõukogude Liidu erihuvid kaitse alla ja Hiina säilitab suveräänsuse Mandžuurias;

3. Kuriili saared antakse üle Nõukogude Liidule.
On endastmõistetav, et generalissimus Chiang Kai-shek peab andma seoses Välis-Mongooliat käsitleva kokkuleppega ning ülalnimetatud sadamate ja raudteedega oma nõusoleku. President teeb Stalini nõuandel kõik selleks, et mitte sellest nõusolekust taganeda.

Kolme suurriigi juhid on kokku leppinud, et need Nõukogude Liidu nõuded täidetakse vastuvaidlematult pärast seda, kui Jaapani üle on saavutatud võit.

Nõukogude Liit omalt poolt väljendab valmisolekut sõlmida Hiina valitsusega sõpruse ja liidu leping, et toetada Hiina relvajõude eesmärgiga vabastada Hiina Jaapani võimu alt.

Joseph Stalin
Franklin D. Roosevelt
Winston S. Churchill

11. veebruar 1945.

Allikas:

Aastakümme Ameerika välispoliitikas: põhidokumendid, 1941–1949
Koostanud Senati välissuhete komisjoni taotlusel komisjoni ja välisministeeriumi töötajad.
Washington, Columbia ringkond, valitsuse trükikoda, 1950